

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

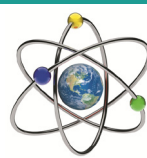
No9(2)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 186 sahifa,
11-sentyabr, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woosyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oğlu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Ta'lim va mehnat bozori o'rtasidagi uzviylik va uzluksizlik masalalari: muammoning nazariy va amaliy jihatlar.....	10
<i>A. A. Alimov, M. A. Rustamboyeva</i>	
Bolalarda didaktik o'yinlar asosida aqliy faolligini rivojlantirish	16
<i>Ismoilova Sabina Erkin qizi</i>	
Ingliz tilida og'zaki nutq kompetensiyasining mazmuni, tuzilmasi va tarkibiy komponentlari	22
<i>Nazarov Zafarjon Abdullajon o'g'li</i>	
Sun'iy intellekt texnologiyalari asosida talabalarining mustaqil ta'lim faoliyatini rivojlantirishning pedagogik tizimini takomillashtirish	26
<i>Sabirova Gulmira Sadik qizi</i>	
Реализация компетентностного и нейродидактического подходов в профессиональной подготовке специалистов профессионального образования	32
<i>Азизова Асалхон Руслановна</i>	
Развитие воображения учащихся с нарушением зрения в процессе изобразительной деятельности... 36	
<i>Бектурдиева Шохид Сатиболдиевна</i>	
Musiq ta'limida raqamli texnologiyalar asosida o'quvchilarning musiqiy-kognitiv salohiyatini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish	44
<i>Rustamjonova Dilhas Ravshanbek qizi</i>	
Tarbiyaviy jarayonlarda texnologik yondashuvni tadbiq etishning pedagogik imkoniyatlari	50
<i>Raxmatova Mexrinov Majitovna</i>	
Bo'lajak maxsus pedagoglarni inklyuziv ta'lim sharoitida ko'rishida muammolari bo'lgan bolalar bilan ishlashga tayyorlashning ilmiy-metodik asoslari.....	54
<i>Xusnuddinova Zulayxo Xamidullayevna</i>	
Biologiya fanini o'qitishda biologiya (maxsus pedagogika: logopediya) yo'nalishi talabalarining tanqidiy fikrlashini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	61
<i>Hakimova Musharraf Fozilovna, Hasanova Zebo Davlatovna</i>	
Rus tilini o'qitish jarayonida talabalarining kasbiy-kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish metodlari... 66	
<i>Alisherova Guldiora Fazogir qizi</i>	
Taekvondo kyorugi sportchilari o'rta sinf o'g'il bolalarining surunkali og'riq tarqalishi	70
<i>Boymirzozoda Islomjon Ergash o'g'li</i>	
Orolbo'yi mintaqasida ekologik xavfsizligini ta'minlashning siyosiy-huquqiy asoslari.....	77
<i>Kurbanbayeva Ulbosin Jumag'aliyevna</i>	
Communicative Tasks to Develop English Speaking Skills in Grades 3-4	81
<i>Malika Mutalliyeva</i>	
SHAF-modeli asosidagi psixologik-pedagogik korreksion dasturning talabalarda chet tilini o'rganish samaradorligiga ta'siri	85
<i>Ruzmetova Zilolakhon Dilmuradovna</i>	
Boshlang'ich ta'lim mazmunini aksiologik paradigma asosida tizimlashtirishning pedagogik samaradorligi... 89	
<i>Shabbazova Dilfuza Ro'zikulovna</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida yumshoq (soft skills) ko'nikmalarni shakllantirishning pedagogik va metodologik asoslari	95
<i>Yakubjonov Xasan Qahramonovich</i>	
Yuqori sinf o'quvchilarining ingliz tilida o'qish kompetensiyasini rivojlantirishning lingvometodik asoslari	99
<i>Zarifa Ko'paysinova</i>	
Oliy ta'lim talabalarida epistemik agentlikni rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari.....	103
<i>Nabiyeva Aziza Komil qizi</i>	

Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan o'quvchilarga texnologiya fanini o'qitishda assistiv va raqamli texnologiyalardan foydalanish kompetensiyasi.....	107
Abdujabbarova Zulfiya Usmanovna	
Ishsiz ayollarda umumiy hissiy yo'nalganlik va o'z-o'ziga munosabat o'rtasidagi psixologik bog'liqlik	114
Jurayeva Shaxnoza Saatmuradovna	
Kasaba uyushmalari xodimlarida tashkilotchilik-kommunikativ qobiliyatlarning psixologik xususiyatlari	119
Sharipov Hayotjon Safarovich	
Oliy ta'lim muassasalari o'qituvchilarida kreativlik muammosining ilmiy-nazariy asoslari	125
Xolturayev Asqarjon Panjiyevich	
Bo'lajak nemis tili o'qituvchilarida til ko'nikmalarini rivojlantirishning lingvokognitiv asoslari va lingvodidaktik qiyinchiliklari.....	129
Atadjanova Shaxnoz Abbasovna, Jumayeva Gulxan Amrullayevna	
Harakatni analitik tahlil qilish asosida texnik tayyorgarlikni rivojlantirish samaradorligi.....	135
Jonibekova Fotimaxon G'ulomjon qizi	
The Role of School, Family, and Society in Advancing Inclusive Education	140
Solomons Donovan Benedict	
Nemis tilini o'qitishda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning didaktik imkoniyatlari va kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishdagi samaradorligi	145
Sabirova Dana Davronovna	
Shaxs emotsional regulyatsiyasining stressga chidamlilik darajasiga ta'siri	150
Nurmatov Azizbek Nuraliyevich, Turaeva Manzura	
Talabalarda ilmiy muloqot to'siqlarini yengishning psixolingvistik modellari	154
Ataxanova Asaloy Alisher qizi	
Ingliz tilida akademik yozuv kompetensiyasini generativ sun'iy intellekt vositasida rivojlantirish	161
Bakiyeva Durdona Baxtiyarovna	
Zamonaviy jamiyatda qizlarning ma'naviy kamolotini kitobxonlik vositasida rivojlantirishning ijtimoiy-pedagogik xususiyatlari	164
Norqobilova Pardaxol Rahmatovna	
Para stol tennisining paydo bo'lishi, tasniflash tizimi va rivojlanish tendensiyalari	168
Usmonova Hayotxon Akmaljon qizi	
Ta'lim va tarbiya nazariyasi hamda metodikasi doirasida "Funksiya va uning limiti" mavzusini o'qitishda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish metodikasi	172
Sodiqova Nodira Muhiddinovna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik xususiyatini shakllantirishda oilaviy muhitning roli	177
Soliyev Mirzoxid Tursunxo'jayevich	
VIII–IX sinf o'quvchilarining kimyo fanidan differensial mustaqil ta'lim faoliyatini rivojlantirish	182
A. J. Kurbanbayeva, Xabiyeva Gulbaxor Mangliboy qizi	

BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARIDA KITOBXONLIK XUSUSIYATINI SHAKLLANTIRISHDA OILAVIY MUHITNING ROLI

Soliyev Mirzoxid Tursunxo'jayevich

Andijon viloyati pedagogik mahorat markazi
pedagogika va psixologiya, ta'lim texnologiyalari kafedrası v. b. dotsenti

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik xususiyatini shakllantirishda oilaviy muhitning o'rnini empirik jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda muallif tomonidan ishlab chiqilgan "Bolalarning kitobxonlik xususiyatini baholash" savolnomasi 171 nafar ota-onada o'tkazilib, farzandlarning kitob o'qishga qiziqishi, uyda o'qish uchun vaqt ajratilishi, kitob tanlashda ota-onalarning ishtiroki va rag'batlantirish shakllari o'rganilgan. Natijalarga ko'ra, ota-onalarning 39,0 foizi farzandida kitob o'qishga juda katta, 58,0 foizi esa o'rtacha qiziqish mavjudligini qayd etgan. Oilalarning 61,0 foizida kitob o'qish uchun muntazam vaqt ajratilishi, 48,0 foizida esa kitob tanlashda ota-onalarning ishtiroki aniqlangan. Asosiy rag'batlantirish shakllari mukofot berish (44,0%), oilaviy suhbatlar (35,0%) va kitob sovg'a qilish (21,0%)dan iborat. Natijalar oilaviy kitobxonlik muhitini tizimli tashkil etish va maktab-oila hamkorligini kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: kitobxonlik, kitobxonlik xususiyati, boshlang'ich sinf o'quvchilari, oilaviy muhit, ota-ona, o'qish motivatsiyasi, kitob o'qishga qiziqish, oilaviy kitobxonlik, o'qish odati.

Abstract: This article empirically analyzes the role of the family environment in developing reading characteristics among primary school students. The study involved 171 parents who completed the "Assessment of Children's Reading Characteristics" questionnaire developed by the author. The questionnaire examined children's interest in reading, the allocation of regular time for reading at home, parental involvement in book selection, and forms of encouragement for reading activities. The results showed that 39.0% of parents assessed their children's interest in reading as very high, while 58.0% rated it as moderate. Regular time for reading was allocated in 61.0% of families, and 48.0% of parents reported participating in book selection. The main forms of encouragement included providing rewards (44.0%), family discussions about books read (35.0%), and giving books as gifts (21.0%). The findings indicate the need to systematically organize a supportive family reading environment and strengthen school-family collaboration.

Key words: reading activity, reading characteristics, primary school students, family environment, parents, reading motivation, interest in reading, family reading, reading habits.

Аннотация: В статье эмпирически анализируется роль семейной среды в формировании читательских особенностей у учащихся начальных классов. В исследовании с использованием разработанной автором анкеты "Оценка читательских особенностей детей" было опрошено 171 родитель. Изучались интерес детей к чтению, наличие регулярного времени для чтения дома, участие родителей в выборе книг и формы поощрения читательской деятельности. Результаты показали, что 39,0% родителей оценивают интерес своих детей к чтению как очень высокий, а 58,0% – как средний. В 61,0% семей регулярно выделяется время для чтения, а в 48,0% случаев родители участвуют в выборе книг. Основными формами поощрения являются предоставление вознаграждения (44,0%), семейные обсуждения прочитанных книг (35,0%) и дарение книг (21,0%). Полученные результаты свидетельствуют о необходимости систематической организации семейной читательской среды и укрепления взаимодействия школы и семьи.

Ключевые слова: читательская деятельность, читательские особенности, учащиеся начальных классов, семейная среда, родители, мотивация к чтению, интерес к чтению, семейное чтение, читательская привычка.

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim jarayonining muhim vazifalaridan biri o'quvchilarda nafaqat o'qish va matnni tushunish ko'nikmalarini, balki kitobxonlikni barqaror shaxsiy ehtiyoj va faoliyatga aylantirishdan iborat. Ayniqsa, boshlang'ich maktab davrida shakllangan o'qish odatlari bolaning keyingi ta'limiy faoliyati, bilishga qiziqishi, nutqiy rivojlanishi, tafakkuri va mustaqil ta'lim olish motivatsiyasiga ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Kitobxonlikni faqat bolaning kitobni o'qish chastotasi bilan chegaralash yetarli emas. U o'qishga bo'lgan qiziqish, kitob mazmunini anglash, o'qilgan material yuzasidan fikr yuritish, mustaqil kitob tanlash, o'qilgan asarga nisbatan emotsional munosabat bildirish hamda o'qishni shaxsiy rivojlanish vositasi sifatida qabul qilish kabi o'zaro bog'liq komponentlarni qamrab oluvchi murakkab psixologik-pedagogik hodisa sifatida qaralishi lozim. Bunda bolaning individual xususiyatlari bilan bir qatorda uning ijtimoiy muhiti, xususan, oila muhitining ahamiyati katta.

Oila bolaning dastlabki ijtimoiy tajribasi shakllanadigan muhit bo'lib, ota-onaning kitobga munosabati, oilada o'qish an'analari mavjudligi, farzand bilan kitob yuzasidan muloqot qilish va kitob tanlashda ko'maklashish kabi omillar bolaning o'qishga munosabatini shakllantirishda muhim rol o'ynashi mumkin.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

L. S. Vygotskiyning ijtimoiy-madaniy yondashuvi nuqtai nazaridan bolaning yuqori psixik funksiyalari dastlab ijtimoiy o'zaro ta'sir jarayonida shakllanib, keyinchalik individual faoliyat tarkibiga o'tadi. Shu nuqtai nazardan, kattalar bilan birgalikdagi o'qish, kitob mazmuni yuzasidan suhbat va bolaning o'qish faoliyatini qo'llab-quvvatlash kitobxonlik xususiyatining rivojlanishida muhim ijtimoiy-psixologik mexanizm sifatida qaralishi mumkin. Shuningdek, o'qish motivatsiyasini tushuntirishda ichki va tashqi motivlarning o'zaro munosabati alohida ahamiyatga ega.

O'qishni faqat mukofot, nazorat yoki tashqi talab asosida tashkil etish bilan bolaning kitobxonlikka nisbatan ichki qiziqishini shakllantirish o'rtasida farq mavjud. Shu sababli oiladagi rag'batlantirish shakllarini ham psixologik nuqtai nazardan o'rganish muhimdir.

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi shundaki, boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik xususiyatining shakllanishiga ta'sir etuvchi oilaviy omillarni ota-onalar nuqtai nazaridan empirik o'rganish kitobxonlikni rivojlantirishga qaratilgan psixologik-pedagogik chora-tadbirlarni takomillashtirish imkonini beradi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik xususiyatining shakllanishida oilaviy muhit, ota-onalarning ishtiroki va rag'batlantirish shakllarining o'rnini empirik jihatdan aniqlash.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda Andijon viloyati Andijon shahridagi 14-umumta'lim maktabi, Andijon viloyati Xo'jaobod tumani-dagi 4-umumta'lim maktabi, Namangan viloyati Pop tumanidagi 25-umumta'lim maktabi hamda Navoiy viloyati Navoiy shahridagi 3-sonli, ayrim fanlar chuqur o'qitiladigan sinflari mavjud umumta'lim maktablarida tahsil olayotgan boshlang'ich sinf o'quvchilarining ota-onalaridan iborat 171 nafar respondent ishtirok etdi.

Tadqiqot obyekti sifatida bevosita bolalarning kitobxonlik xususiyatining shakllanishi, predmeti sifatida esa mazkur jarayonga ta'sir qiluvchi oilaviy muhit va ota-onalarning pedagogik-psixologik yondashuvlari belgilandi. Tadqiqot doirasida muallif tomonidan ishlab chiqilgan "Bolalarning kitobxonlik xususiyatini baholash" nomli savolnomadan foydalanildi.

Savolnoma ota-onalarning farzandlaridagi kitobxonlik holatini baholashiga qaratilgan bo'lib, unda quyidagi asosiy yo'nalishlar qamrab olindi:

- bolaning kitob o'qishga bo'lgan qiziqishi;
- uy sharoitida kitob o'qish uchun vaqt ajratilishi;
- ota-onalarning kitob tanlash jarayonidagi ishtiroki;
- bolaning o'qish odatini rag'batlantirish shakllari.

Tadqiqotda asosan miqdoriy tavsifiy tahlil usulidan foydalanildi.

Javoblarning mutlaq soni va foizdagi ulushi hisoblab chiqildi.

Olingan natijalar mazmunijihatdan psixologik-pedagogik talqin qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ota-onalarga "Farzandingizda kitob o'qishga qiziqish bormi?" degan savol berildi. Jami 171 nafar respondentdan 66 nafari (39,0%) farzandida kitob o'qishga "juda katta qiziqish bor"ligini qayd etdi. 100 nafar ota-ona (58,0%) bolaning kitob o'qishga qiziqishini "o'rtacha" deb baholadi. 5 nafar respondent (3,0%) esa farzandida kitob o'qishga qiziqish yo'qligini bildirgan. Ushbu natijalar ota-onalar bahosiga ko'ra, bolalarning aksariyatida kitob o'qishga ma'lum darajada qiziqish mavjudligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, juda katta qiziqish qayd etilgan bolalar ulushining 39,0 foiz bilan cheklanishi kitobxonlikka bo'lgan munosabatning barcha bolalarda bir xil darajada barqaror shakllanmaganligini ko'rsatadi.

1-jadval: Farzandlarning kitob o'qishga qiziqishi bo'yicha ota-onalar bahosi (N=171)

Javob varianti	n	%
Juda katta qiziqish bor	66	39,0
O'rtacha qiziqadi	100	58,0
Qiziqishi yo'q	5	3,0
Jami	171	100,0

Mazkur ma'lumotlar ota-onalarning 97,0 foizi farzandida kitob o'qishga ma'lum darajada qiziqish mavjudligini qayd etganini ko'rsatadi. Biroq qiziqishning mavjudligi uning barqaror ichki motivatsiyaga aylanganligini avtomatik ravishda anglatmaydi. Shu sababli keyingi tahlillarda oilaviy o'qish sharoitlarining mavjudligini ham hisobga olish zarur. "Uy sharoitida farzandingiz kitob o'qishi uchun alohida vaqt ajratilganmi?" savoliga 104 nafar ota-ona (61,0%) "Ha, muntazam ravishda", 58 nafari (34,0%) "Ba'zida", 9 nafari (5,0%) esa "Yo'q" deb javob bergan.

2-jadval: Uy sharoitida kitob o'qish uchun vaqt ajratilishi (N=171)

Javob varianti	n	%
Ha, muntazam ravishda	104	61,0
Ba'zida	58	34,0
Yo'q	9	5,0
Jami	171	100,0

Natijalar oilalarning 61,0 foizida kitob o'qish uchun muntazam vaqt ajratilishini ko'rsatmoqda. Shu bilan birga, 39,0 foiz oilada mazkur faoliyat muntazam emas yoki umuman tashkil etilmagan. Demak, oilada kitobxonlik muhitining mavjudligi bilan bir qatorda, uning tizimliliigi va davomiyligi ham muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. "Siz bolangizga kitoblar tanlashda yordam berasizmi?" savoliga 82 nafar ota-ona (48,0%) "Ha", 53 nafari (31,0%) "Ba'zan", 36 nafari (21,0%) esa "Yo'q" deb javob bergan.

3-jadval: Ota-onalarning kitob tanlashdagi ishtiroki (N=171)

Javob varianti	n	%
Ha	82	48,0
Ba'zan	53	31,0
Yo'q	36	21,0
Jami	171	100,0

Ushbu natija ota-onalarning 79,0 foizi kamida ba'zi hollarda farzandiga kitob tanlashda yordam berishini ko'rsatadi. Biroq faqat 48,0 foiz ota-ona bu faoliyatni doimiy ravishda amalga oshiradi. Bu holat ota-onalarning kitob tanlash jarayonidagi ishtirokini kuchaytirish uchun psixologik-pedagogik tavsiyalarga ehtiyoj mavjudligini ko'rsatadi. "Siz bolangizning kitob o'qish odatlarini qanday rag'batlantirasiz?" savoliga 75 nafar ota-ona (44,0%) kitob o'qiganligi uchun turli mukofotlar berishini, 60 nafari (35,0%) oila davrasida o'qilgan kitoblar haqida suhbatlar uyushtirishini, 36 nafari (21,0%) esa kitob sovg'a qilishini bildirgan.

4-jadval: Kitob o'qish odatini rag'batlantirish shakllari (N=171)

Rag'batlantirish shakli	n	%
Kitob o'qiganligi uchun turli mukofotlar berish	75	44,0
Oila davrasida o'qilgan kitoblar haqida suhbatlashish	60	35,0
Kitob sovg'a qilish	36	21,0
Jami	171	100,0

Rag'batlantirish shakllarining taqsimoti ota-onalar orasida tashqi rag'batdan foydalanish nisbatan ustun ekanligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, o'qilgan kitoblar yuzasidan oilaviy suhbatlarning 35,0 foizni tashkil etishi o'qishni muloqot va birgalikdagi faoliyat bilan bog'lash amaliyoti ham mavjudligini ko'rsatadi. Olingan natijalar boshlang'ich sinf o'quvchilarining kitobxonlik xususiyatini shakllantirish jarayonida oilaviy muhitning bir nechta o'zaro bog'liq komponentlari mavjudligini ko'rsatdi.

Birinchi navbatda, ota-onalarning 97,0 foizi farzandida kitob o'qishga ma'lum darajada qiziqish mavjudligini qayd etgani e'tiborga loyiq. Biroq ushbu ko'rsatkichning asosiy qismini "o'rtacha qiziqadi" kategoriyasi tashkil etadi. Bu esa kitob o'qishga qiziqishning mavjudligi bilan uning barqaror va ichki motivatsiyaga asoslanganligi o'rtasida farq borligini ko'rsatadi.

Oilaviy kitobxonlik muhitining tizimliliigi ham muhim natijalardan biridir. Respondentlarning 61,0 foizi uyda kitob o'qish uchun muntazam vaqt ajratilishini bildirgan bo'lsa, 34,0 foiz oilada bu jarayon faqat ba'zan tashkil etiladi. Demak, bolada kitobxonlik odatini shakllantirish uchun faqat kitobning mavjudligi emas, balki o'qish uchun barqaror vaqt va takrorlanuvchi faoliyat sharoiti yaratilishi muhim. Mazkur holat Vygotskiyning ijtimoiy-madaniy yondashuvi bilan uyg'unlashadi: bola rivojlanishining muhim mexanizmlaridan biri kattalar bilan hamkorlikdagi faoliyat va muloqot orqali tajribaning o'zlashtirilishidir. Shu ma'noda, ota-onaning farzand bilan birgalikda kitob o'qishi va o'qilgan mazmun yuzasidan suhbatlashishi kitobxonlikni oddiy individual faoliyatdan ijtimoiy-muloqotiy tajribaga aylantirishi mumkin.

Ota-onalarning kitob tanlashdagi ishtiroki bo'yicha olingan natijalar ham muhimdir. Respondentlarning 48,0 foizi farzandiga kitob tanlashda yordam berishini bildirgan, 31,0 foizida esa bu yordam epizodik xarakterga ega. Bu holat ota-onalarning kitob tanlash jarayonida bolaning yoshi, individual qiziqishlari, o'qish imkoniyatlari va psixologik ehtiyojlarini hisobga olish bo'yicha bilimlarini oshirish zarurligini ko'rsatadi.

Rag'batlantirish shakllarining tahlili esa alohida psixologik ahamiyatga ega. Ota-onalarning 44,0 foizi kitob o'qiganlik uchun turli mukofotlardan foydalanadi. Tashqi rag'bat bolaning muayyan faoliyatni boshlashi yoki takrorlashiga yordam berishi mumkin, biroq kitobxonlikning uzoq muddatli barqarorligi uchun o'qishning shaxsiy mazmuni va ichki qiziqishini shakllantirish muhim. Shu jihatdan, o'qilgan kitoblar yuzasidan oilaviy suhbatlarning tashkil etilishi (35,0%) psixologik jihatdan istiqbolli yondashuv sifatida baholanishi mumkin. Chunki bunday suhbatlarda bola mazmunni qayta ishlaydi, o'z fikrini ifodalaydi, qahramonlarning xatti-harakatlarini baholaydi va o'qilgan materialni shaxsiy tajribasi bilan bog'laydi. Shu bilan birga, mazkur tadqiqot natijalarini talqin qilishda ayrim cheklovlarni hisobga olish zarur.

Birinchidan, ma'lumotlar ota-onalarning subyektiv baholari asosida olingan.

Ikkinchidan, tadqiqot tavsifiy xarakterga ega bo'lib, aniqlangan ko'rsatkichlar o'rtasidagi sabab-oqibat munosabatlarini to'g'ridan-to'g'ri tasdiqlamaydi.

Uchinchidan, savolnoma natijalari bolaning real kitob o'qish xatti-harakatlari bilan qo'shimcha metodlar orqali verifikatsiya qilinishi maqsadga muvofiq.

Shunga qaramay, olingan empirik ma'lumotlar oilaviy kitobxonlik muhitini rivojlantirish bo'yicha amaliy yo'nalishlarni belgilash imkonini beradi. Xususan, ota-onalarga bolaga yosh va individual xususiyatlariga mos kitob tanlash, muntazam oilaviy o'qish vaqtini tashkil etish, o'qilgan asar yuzasidan suhbatlashish hamda faqat moddiy mukofotga emas, bolaning ichki qiziqishini qo'llab-quvvatlashga asoslangan rag'batlantirish usullaridan foydalanish bo'yicha tavsiyalar berish maqsadga muvofiq.

XULOSA

Tadqiqot natijalari boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik xususiyatining shakllanishida oilaviy muhit muhim ijtimoiy-psixologik omil sifatida namoyon bo'lishini ko'rsatdi. 171 nafar ota-ona ishtirokida o'tkazilgan savolnoma natijalariga ko'ra, respondentlarning 39,0 foizi farzandida kitob o'qishga juda katta qiziqish mavjudligini, 58,0 foizi esa qiziqishni o'rtacha darajada ekanligini bildirgan. 61,0 foiz oilada kitob o'qish uchun muntazam vaqt ajratilishi aniqlangan. Ota-onalarning 48,0 foizi farzandiga kitob tanlashda faol yordam berishini qayd etgan. Rag'batlantirish shakllarida esa tashqi mukofotlardan foydalanish (44,0%) nisbatan yuqori bo'lib, o'qilgan kitoblar yuzasidan oilaviy suhbat tashkil etish (35,0%) va kitob sovg'a qilish (21,0%) keyingi o'rinlarni egallagan.

Umuman, natijalar kitobxonlik xususiyatini shakllantirishni faqat maktabdagi o'qish faoliyati bilan cheklab bo'lmasligini, balki oila-maktab-psixologik xizmat hamkorligi asosida tashkil etish zarurligini ko'rsatadi. Oilada muntazam o'qish uchun vaqt ajratish, ota-onaning shaxsiy namunasi, bolaga mos kitob tanlash, birgalikda o'qish va o'qilgan mazmun yuzasidan muloqot qilish kitobxonlikni rivojlantirishning istiqbolli yo'nalishlari sifatida qaralishi mumkin.

Shu asosda ota-onalar uchun kitobxonlik madaniyati bo'yicha psixologik-ma'rifiy seminarlar tashkil etish, "oilaviy o'qish" an'analarini shakllantirish, bolalarning yosh va individual xususiyatlariga mos adabiyot tanlash bo'yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqish hamda maktab psixologi va boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ota-onalar bilan hamkorligini kuchaytirish tavsiya etiladi.

Kelgusidagi tadqiqotlarda ota-onalar bahosini o'quvchilarning real kitobxonlik ko'rsatkichlari, o'qish motivatsiyasi, kognitiv rivojlanish va kitobxonlik xususiyati darajalari bilan bog'liq holda o'rganish oilaviy muhitning ta'sir mexanizmlarini yanada chuqurroq aniqlash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Vygotsky L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.
2. Deci E. L., Ryan R. M. The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior // Psychological Inquiry. – 2000. – Vol. 11, No. 4. – P. 227–268.
3. Leontiev A. N. Activity, Consciousness, and Personality. – Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1978.
4. Soliyev M. T. Kichik maktab yoshidagi bolalarda kitobxonlik xususiyatining shakllanishiga ta'sir etuvchi omillarning empirik tahlili // O'zbekiston milliy pedagogika universiteti ilmiy axborotlari. – Toshkent, 2025.
5. Soliyev M. T. Psixologicheskie osnovy formirovaniya chteniya u detey mladshego shkolnogo vozrasta // Vestnik integrativnoy psixologii. – 2025.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №9(2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.